

Venija BOBNJARIĆ VUČKOVIĆ
Hrvatski restauratorski zavod Zagreb
Restauratorski centar Ludbreg

RADIONICA **«TRADICIJSKE TEHNIKE TEKSTILNOG** **RUKOTVORSTVA»**

U RESTAURATORSKOM CENTRU U
LUDBREGU

U Podravini se stoljećima, uz zemljoradnju, seljak bavio i raznim rukotvornim vještinama za vlastite potrebe, ali i kao dodatnim izvorom prihoda. Ta velika raznolikost i bogatstvo narodnog stvaralaštva prenosila se usmenom predajom novim naraštajima. Međutim, nagli razvoj tehnologije tijekom industrijalizacije krajem 19. stoljeća odrazio se i na njihov gospodarski, društveni i socijalni segment života, što je rezultiralo time da te vještine počinju gubiti na važnosti i stari zanati počinju padati u zaborav.

Tekstilno rukotvorstvo je tek jedan mali segment cjelokupnog narodnog stvaralaštva koje je za sobom ostavilo neprocjenjivo bogatstvo narodne baštine. Ono u Podravini ima dugu tradiciju, a razvojem tehnologije i društva mnoge tehnike tekstilnog rukotvorstva postale su gotovo zaboravljene. Te vještine danas ponovno dobivaju na važnosti, teži se njihovom obnavljanju i oživljavanju jer samo na taj način se mogu sačuvati za buduće naraštaje.

Nakon temeljite obnove dvorca Batthyany 2000. godine, a time i prostornog proširenja Restauratorskog centra u Ludbregu otvorenog još 1994. godine, u skladu s programskom koncepcijom Centra započelo se s organizacijom seminara i praktičnih radionica, koje prije svega pohađaju konzervatori i restauratori iz svih krajeva Hrvatske u svrhu njihovog stručnog usavršavanja. Tako je do sada bilo organizirano 10-ak seminara o problematikama s kojima se restauratori svakodnevno susreću u svojoj praksi. U organizaciji i realizaciji seminara sudjelovali su domaći konzervatori i restauratori, te stručnjaci iz Njemačke, Austrije, Švicarske, Francuske, Velike Britanije i Kanade. Ove projekte su podržali i potpomogli Ministarstvo kulture RH, kao i grad Ludbreg.

Međutim, u želji da se uspostavi što tješnji kontakt i suradnja Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba, kao korisnika zgrade dvorca Batthyany, i građana Ludbrega sa širom okolicom te da se Restauratorski centar u Ludbregu više otvori javnosti i javnom životu tragalo se za temom koja bi bila podjedanko zanimljiva konzervatorima, restauratorima i stručnjacima srodnih struka poput muzealaca, ali i ostalim građananima koji žele obnoviti već stečena znanja i vještine ili naučiti nešto novo.

Na poticaj KUD-a «A. Ošpuh» iz Ludbrega¹ i podršku Grada Ludbrega Tekstilni odjel Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba u travnju 2002. godine po prvi puta je organizirao seminar s praktičnom radionicom pod nazivom «Tkanje i vezenje».

I. RADIONICA «TKANJE I VEZENJE» 2002. GODINE

U sklopu I. radionice «Tkanje i vezenje» bila su održana predavanja te praktični radionički dio. Predavači teoretskog dijela bili su kustosi Etnografskog muzeja iz Zagreba i djelatnice tekstilnog odjela i RC Ludbreg Hrvatskog restauratorskog zavoda². Predavanja su bila posvećena narodnoj nošnji iz okolice Ludbrega i nekim njenim specifičnim elementima, ali su bile iznijete i teoretske smjernice za pravilno održavanje i čuvanje tekstilnih predmeta u zbirka i udrugama koje posjeduju originale (građansku nošnju, narodnu nošnju, ostalu povijesnu tekstilnu građu). Prezentirani su i neki konzervatorsko–restauratorski radovi na tekstilu kojima se željelo ilustrirati do kakvih oštećenja može doći nepravilnim čuvanjem i održavanjem istih.

Na praktičnom radioničkom dijelu seminara radilo se na savladavanju vezalačkih i tkalačkih tehnika, od prenošenja izvornih motiva i uzoraka s originalnih predložaka do njihove izvedbe izvornim tehnikama te tradicionalnim materijalima i bojama³.

Kao predložak s kojeg su prenesene tehnike i motivi za vezenje poslužila je narodna nošnja odnosno jedan njen segment – oglašuje udate žene zvano poculica. Podravski vez, pa tako i onaj na poculici iz okolice Ludbrega ili na posoblju (stolnjacima, ručnicima, plahtama i sl.) tehnički je vrlo jednostavne izvedbe: koriste se bodovi križića, obameta, lančanca, ovijanca i pečkog veza. Međutim, bogatstvo se uočava u ornamentici i upotrebi boja. Na starijim primjercima veza (na poculicama i posoblju) prevladavaju isključivo tradicionalne boje (crvena, bijela, plava) konca obojenog prirodnim bojilima. Kasnije, pojavom akrilnih boja, na vezu se pojavljuje cijela paleta jarkih i živih boja (zelena, ljubičasta, roza, žuta, narančasta). Boje i motivi često nose u sebi simboliku povezanu s narodnim vjеровanjima. Primjerice, na poculici koju nose mlade udate žene simbolika boja i motiva odnosi se na ljubav i plodnost.

Nadalje, grupa čipkarica – žena i djevojčica – iz Sv. Marije demonstrirala je tehnike izrade čipke na batiće koja je sastavni dio bukovečke poculice⁴.

Pojava čipke u Podravskom tekstilnom rukotvorstvu je nešto skromnija. Upotrebljavala se čipka domaće izrade (kukičana) ili ona koja se, vjerojatno, nabavljala preko preprodavačica (jalba, čipka na batiće). Čipka na dijelovima poculice izrađena je od bijelog kupovnog pamučnog konca. Čipka na zatiljnom dijelu poculice tzv. halovcu izrađena je tehnikom pletenja jalbe ili vrlo rijetko kukičana, a čipka na prednjem, tjemenom dijelu na tzv. špicama izrađena je tehnikom na batiće ili kukičanjem. Na posoblju te odjevnim predmetima (na fertunima i oplećima) se uglavnom može pronaći kukičana čipka ili šlinga, a u novije vrijeme i kupovna. Ona je ukrašavala rubne dijelove tih predmeta.

Za praktičan rad na tkanju poslužio je jedan stari tkalački stan te nekoliko novoizrađenih stolnih okvira na kojima su se vunom tkali motivi preneseni s tradicijskog posoblja, dok je za tkanje uskih trakica, nekad korištenih kao dodatak narodnom ruhu, poslužio sistem daščica i pločica. Predlošci za tkanje bili su stari tkani ručnici, vilani i stolnjaci. U Podravini se tkalo jednostavno jednobojno laneno ili konopljino platno, finije ili grubo, ovisno o namjeni u domaćinstvu. Grublje, od debljih niti izatkano, koristilo se za plahte, vreće, radnu odjeću i sl., a

ono finije za izradu svečanijih odjevnih predmeta. Platno za dekorativno posoblje tkalo se uzorkom koji se dobiva tehnikom "na prebor" predom bijele boje ili obojenom tradicionalno crvenom ili plavom bojom. Motivi tih tkanih ukrasa bili su najčešće jednostavni geometrijski oblici ili stilizirani biljni i životinjski. Od dobivenog lanenog ili konopljinog platna žene su same šile gotove proizvode za potrebe svog vlastitog domaćinstva.

Tidesetak sudionika seminara i radionice, bili su članovi KUD-a "A. Ošpuh" iz Ludbrega, nastavnici osnovnih škola koje gravitiraju Ludbregu, tekstilni radnici i dizajneri, profesori na tekstilnoj školi u Varaždinu, studenti etnologije, dipl. etnolozi i kustosi u gradskim muzejima Varaždina, Čakovca i Koprivnice, folkloristi i restauratori, ali i svi zainteresirani koji cijene narodno rukotvorstvo, posebice ručni rad iglom.

Četvrtog dana seminara otvorena je izložba "Tkanja i vezovi" na kojoj su bile izložene izvorne narodne nošnje ludbreškog kraja i njeni dijelovi u vlasništvu KUD-a "A. Ošpuh, Muzeja grada Koprivnice, Etnografskog muzeja iz Zagreba, Pučkog otvorenog učilišta "D. Novak" iz Ludbreg te pojedinaca⁵.

II. RADIONICA «TKANJE I VEZENJE», 2003. GODINE

Budući da je I. radionica trajala samo 3 dana, sve zamisli organizatora nisu mogle biti ostvarene u tako kratkom roku. Stoga je već u početku planirano da se praktični rad na vezenju i tkanju nastavi i dalje, ali da se proširi i na druge tehnike tekstilnog rukotvorstva kao što je čipkarstvo, pletenje i kukičanje. S obzirom na raspoloživi slobodan prostor u RC Ludbreg, sve pripreme i predradnje učinjene tijekom odvijanja I. radionice, uspostavljenih kontakata i dogovora sa zainteresiranim osobama za daljnji rad i suradnju u travnju 2003. godine održana je II. radionica.⁶ Zbog ograničenih sredstava radilo se po programu od prethodne godine odnosno nastavilo se tamo gdje se prethodne godine stalo: vezenjem i tkanjem na ranije pripremljenim i već započetim uzorcima. Radionicu je pohađalo dvanaestak polaznica iz Ludbrega i okolice. Radionica je završila izložbom nastalih radova s ovih dviju proteklih radionica, a nastali tkani i vezeni uzorci mogu se primijeniti kao novi upotrebnii ili dekorativni predmeti posoblja poput stolnjačića i tabletića.

III. RADIONICA «TRADICIJSKE TEHNIKE TEKSTILNOG RUKOTVORSTVA», 2004. GODINE

III. radionica pod nazivom «Tradicijske tehnike tekstilnog rukotvorstva» održala se u Restauratorskom centru u Ludbregu u veljači 2004. godine. Radionicu su organizirali Pučko otvoreno učilište «D. Novak» iz Ludbrega⁷ u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom iz Zagreba, a uz financijsku potporu Ministarstva obrta, malog i srednjeg poduzetništva.

Kao predlošci za vez na III. radionici koristila su se dva stolnjačića za pokrivanje košara iz sela Hrastovsko. Datiraju s početka 20. stoljeća. Izrađeni su od domaćeg grubljeg lanenog platna oblika kvadrata. Stilizirani vegetabilni motivi izvezeni su crvenim i plavim pamučnim koncem tehnikom ovijanica. Treći predložak za vezenje bio je ukrasni ručnik izrađen od domaćeg platna na kojem je crvenim i plavim koncem izvezena stilizirana košarica s cvijećem. Ručnici poput ovoga služili su samo kao ukras na zidu ovješeni najčešće o drvenu tokarenu vješalicu. Četvrti

predložak, vrlo čest i popularan zidni ukras u kuhinjama i sobama, bila je ukrasna zidna krpa sa žanr scenama i prigodnim stihovima poput ovih:

"Kuharice manje zbori, da ti jelo ne zagori!" ili

"Gospodine moj mladi, ova kapljica nek Vam život sladi!" ili

"Miris ove ruže jasno će ti reći, da jedino želim tvoju ljubav steći!"

Krpe su bile izrađene na domaćem tkanom platnu (vjerojatno stariji primjerci), ili na kupovnom bijelom pamučnom platnu (noviji primjerci). Vezeni su crvenom ili plavom bojom konca bodom ovijanca. Ovaj bod je od svih koje susrećemo na podravskom vezu najpogodniji za izradu kompliciranijih motiva poput ljudskog lika ili životinje, što je karakteristično za slične narativne žanr prikaze s puno detalja i opisnih linija na spomenutim ručnicima i krpama.

Tijekom radionice voditeljice i sudionice su demonstrirale načine izvođenja osnovnih bodova podravskog veza što je zabilježeno i na video kazeti, a izrađen je i pano s uzorcima.

Najčešći bodovi su:

- a) zrnčani bod (zrnati bod) – koristi se u podravskom vezu kod izvedbe linijskih motiva na dijelovima narodnih nošnji (poculicama, prslucima), stolnjacima, ručnicima i ostalom vezenom posoblju;
- b) lančanac – vrlo je raširen u podravskom vezu. Koristi se za izvođenje obrubnih linija većih motiva, ali i za popunjavanje;
- c) plosni vez po pismu – njime se pokrivaju određene površine na tkanini (listići, latice i sl.), a konac mora biti nešto deblji. Vrlo je čest u podravskom vezu;
- d) kosovski ili francuski bod – prisutan je u podravskom vezu isključivo na ukrasnom posoblju (ručnicima, stolnjacima, tabletićima i sl.);
- e) ovijanac (ovijenac) – vrlo je raširen na podravskom vezu za linijsko iscrtavanje i obrubljivanje elemenata veza koji se još i popunjavaju;
- f) obamet – se u podravskom vezu najčešće koristi za obrubljivanje, ali i za popunjavanje manjih površina nekih motiva;
- g) pečki vez (lisnati bod) – često se koristi u podravskom vezu kod ukrašavanja posoblja (ručnika, stolnjaka i sl.);
- h) navijeni bod – ovim bodom se mogu izraditi mali cvjetići, latice ili žilice na lišću. U podravskom vezu se javlja rjeđe i pod utjecajem građanskog ruha, obično kao ukras na bluzama i posteljini.

Na III. radionici sudjelovalo je ukupno 42 polaznika. Najstarija sudionica rođena je 1934. godine, a najmlađa 1998. godine. Od 21 žene neke su bile već iskusne vezilje, bilo je i onih koje su imale manje iskustva u vezenju ili su radile neke druge tehnike veza. Djevojčice i dječaci osnovnih škola Sv. Đurđ, Martijanec i Veliki Bukovec u pratnji svojih učiteljica likovnog i tehničkog odgoja te hrvatskog jezika, ukupno njih 17, uglavnom su bili početnici u vezenju i većina ih nikad do sada nije vezla. Samo dvije najmlađe sudionice, od kojih je jedna predškolske dobi i jedna učenica 2. razreda OŠ Ludbreg, već su se susrele s vezom i poznavale bod ovijanca. U vezenje su ih uputile njihove bake i mame. U programu radionice sudjelovala su i 3 odgajateljice te 3 djevojke i 1 dječak iz Udruge "Sunce" iz Ludbrega. Radionicu su stručno vodile tri djelatnice restoratorice tekstilnog odjela HRZ iz Zagreba i dvije djelatnice tekstilne radionice RC Ludbreg⁸.

Nakon 5 dana održavanja radionice ukupno je izrađeno 84 novih uzoraka vezenih predmeta: uglavnom tebletića i stolnjačića (od kojih su neki upotpunjeni i rubnom kačkanom čip-

kom), navlaka za jastučice, podmetača za tacne te zidnih ukrasa – vezenih slika pod staklom. Osim toga, priređeno je i 50-tak uzoraka za vezenje s uputstvima za rad, a sve zajedno upakirano u prigodnu ambalažu (vrećicu od recikliranog papira) što se može ponuditi na prodaju kao suvenir. Svi novi vezeni predmeti, velik dio sakupljenih i evidentiranih originalnih predložaka kao i uzorci za vezenje izloženi su u prostorijama Pučkog otvorenog učilišta «D. Novak» u Ludbregu.

Sudionici su tijekom radionice donosili predmete tradicijskog tekstilnog rukotvorstva iz svojih obiteljskih zbirki. Svi doneseni predmeti su evidentirani i fotografirani (120 fotografija), a naknadno će se izvršiti i njihova stručna obrada od strane etnologa. Istom prigodom bilo je dovoljno vremena da se, uz vezenje, kod starijih sudionica obnove sjećanja o tradicijskom tekstilnom rukotvorstvu užeg područja Ludbrega, što je također zabilježeno i pohranjeno za daljnju obradu. Svi su ispunili i anketu koja je također poslužila za prikupljanje podataka o njihovim obiteljskim zbirkama tradicijskog narodnog rukotvorstva.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Tijekom svih triju radionica iskristalizirali su se jasni ciljevi koji se žele postići organiziranjem ovakvih i sličnih aktivnosti, a oni bi bili sljedeći:

1. Razvijanje svijesti o vrijednostima tradicijske kulture Podravine kod svih građana, posebice mladog naraštaja.

U rad radionice treba uključiti učenike i nastavnike osnovnih škola te dječje vrtiće na širem području Ludbrega. Sudjelovanjem u radu radionice učenici bi se praktično upoznali s tim tradicionalnim tehnikama, a nastavnici i odgajatelji bi se osposobljavali da slične radionice provedu u školama i dječjim vrtićima u okviru slobodnih aktivnosti. Organizirano posjećivanje izložbi na istu temu također može pridonijeti ostvarivanju tog cilja.

2. Prikupljanje predmeta tradicijskog tekstilnog rukotvorstva za zavičajnu zbirku kao i prikupljanje podataka o tekstilnom rukotvorstvu ludbreške Podravine.

U sklopu Pučkog otvorenog učilišta «D. Novak» u Ludbregu djeluje i zavičajna zbirka u kojoj se uglavnom čuvaju i izlažu predmeti tradicijskog narodnog blaga. Zbirka je stručno obrađena i za sada se nalazi pod stručnom ingerencijom etnologa Gradskog muzeja Varaždin. Da bi se detaljnije pozabavili sustavnijim istraživanjima na prikupljanju podataka o narodnom stvaralaštvu užeg područja Ludbrega, bilo bi potrebno u sklopu zavičajne zbirke zaposliti jednu stručnu osobu. Stoga se ovakvim povremenim akcijama nastoji doći do korisnih i vrijednih podataka.

3. Rekonstrukcija i revitalizacija tradicijskih tekstilnih tehnika; edukacija

Na temelju sjećanja kazivača, evidencijom sačuvanih predmeta i obradom arhivske građe tijekom radionice prikupljaju se podaci o tradicijskim tehnikama tekstilnog rukotvorstva užeg područja Ludbrega, a na temelju prikupljenih podataka pokušat će se rekonstruirati stare zaboravljene tehnike: tehnike prerade i izrade platna, tehnike izrade tekstilnih upotrebnih predmeta, tehnika ukrašavanja, način izvedbe motiva, izvor i način dobivanja boja za bojenje platna i konca i sl. Nakon rekonstrukcije tehnika slijedi njihova revitalizacija, što znači da obnovljena saznanja o tehnikama pokušamo prenijeti na što veći broj osoba, a posebno educirati mlade i usaditi im ljubav za narodnu tradicijsku baštinu i izvornim narodnim oblicima kao elementima našeg kulturnog identiteta kojima se moramo ponositi. Stoga su u radionicu uključene sve starosne grupe, od djece predškolske dobi do umirovljenika.

Radionica "Tradicijske tehnike tekstilnog rukotvorstva" u Restauratorskom centru u Ludbregu, 2004.

Određene aktivnosti u oživljavanju zaboravljenih tradicijskih tekstilnih vještina provode i djelatnice Tekstilnog odjela HRZ-a i RC Ludbreg⁹.

4. Popularizacija – ponuda suvenira

Radovi svih sudionika radionice izlažu se nakon što svi radovi budu završeni. Budući da je svakom sudioniku dana sloboda da kreira svoj vlastiti novi proizvod u kojem će primijeniti elemente tradicijskog tekstilnog rukotvorstva, svi nastali predmeti su ujedno i prijedlozi za izradu izvornog suvenira. To su uglavnom gotovi proizvodi – razni upotrebnii ili dekorativni predmeti (jastuci, podmetači, tabletići, stolnjaci, torbice, odjevni predmeti, ukrasi za zid i sl.) ili poluproizvodi (komplet s uzorkom za vezenje).

5. Čuvanje i održavanje – konzervacija građe

Građu je bitno sakupiti, ali također je bitno i znati ju i sačuvati, jer je ona i dalje izložena oštećivanju i propadanju. Za to se brinu muzealci, konzervatori i restauratori. Tekstilni odjel Hrvatskog restauratorskog zavoda djeluje već 25 godina na očuvanju i zaštiti povijesnog tekstila, a od prošle godine počela je s radom i radionica za tekstil u RC Ludbreg, koja se koncentrirala na suradnju s institucijama iz okolice¹⁰.

Tijekom trajanja radionice djelatnici tekstilnog odjela HRZ-a bi na tradicijskim predmetima tekstilnog rukotvorstva iz privatnih zbirki demonstrirali te s učesnicima uvježbavali jednostavnije konzervatorske zahvate.

Time bi se polaznici radionice osposobljavali da mogu samostalno ukloniti manja oštećenja te da svojim stečenim znanjem o pravilnom održavanju i čuvanju utječu na što manje daljnje oštećivanje predmeta koje posjeduju u privatnim zbirkama.

BILJEŠKE:

1. Za realizaciju radionice posebno se založila predsjednica društva Mirjana Bošnjak.
2. Predavačice iz Etnografskog muzeja u Zagrebu bile su etnologinje Vesna Zorić i Nerina Eckhel, a predavačice Hrvatskog restauratorskog zavoda bile su: Gordana Car, Bernarda Rundek Franić, Branka Regović, Lidija Šodec, Venija Bobnjarić Vučković, Sandra Lucić Vujičić.
3. Voditeljice radionice bile su restauratorice tekstilnog odjela HRZ-a: Bernarda Rundek Franić, Blaženka Beatović, Gordana Car, Danijela Jemo, Mihaela Jurčević, Branka Regović, Lidija Šodec, Sandra Lucić Vujičić. Tehničku pripremu i potpuru pružili su djelatnici HRZ-a iz Zagreba: Mario Braun, Romana Jagić i Nataša Kanceljak.
4. Ovaj dio programa realiziran je u dogovoru s gđom. Mance, ravnateljicom OŠ Sv. Marija.
5. Izložbu su prigodnim riječima otvorili ravnatelj Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba prof. Ferdinand Meder te gradonačelnik grada Ludbrega ing. Marijan Krobot, a prigodni program prije i nakon otvorenja pripremili su članovi KUD-a "A. Ošpuh".
6. Voditeljice radionice bile su također djelatnice tekstilnog odjela HRZ-a: Blaženka Beatović, Gordana Car, Bernarda Rundek Franić, Branka Regović i Sandra Lucić-Vujičić.
7. Tehničku pripremu i potporu te brigu oko financija vodio je ravnatelj POU "D. Novak" iz Ludbrega g. Branko Dijanošić.
8. Voditeljice su bile: Bernarda Rundek Franić, Olgica Mileusnić, Branka Regović, Maja Vrtulek i Venija Bobnjarić Vučković, dok su predloške za vezenje izradile: Vera Apostolovska, Blaženka Beatović, Vlasta Bošnjak, Bernarda Rundek Franić, Petra Franić, Katja Hrepić, Danijela Jemo, Mihaela Jurčević, Suzana Kallay, Olgica Mileusnić, Željka Mlinarić, Branka Regović, Fran Šimičić, Sandra Lucić Vujičić.
9. Te aktivnosti se odnose na proučavanje i rekonstrukciju starih vještina koje je neophodno poznavati radi lakšeg provođenja konzervatorsko-restauratorskih radova na predmetima tradicijske baštine.

Povremeno provode edukaciju tih vještina putem vođenja radionica sličnog tipa po cijeloj Hrvatskoj (Dubrovnik, Ivanić Grad, Ozalj, Pag idr.), ali to je tek njihova sporedna programska aktivnost.

10. Do sada je u RC Ludbreg restaurirana jedna kazula s početka 19. stoljeća iz Sakralne zbirke smještene u kapelici Dvorca Batthyany, a trenutno se radi na restauraciji druge kazule iz iste zbirke (2. polovica 18. stoljeća) te lajbca iz Jagnjedovca kao dijela narodne nošnje koji se čuva u Muzeju grada Koprivnice.

LITERATURA I IZVORI:

1. Turković, J. Podravsko rukotvorje. Koprivnica, 1978.
2. Dokumentacija HRZ - RC Ludbreg
3. Dokumentacija POU «D. Novak» Ludbreg
4. Bobnjarić Vučković, Venija. Čipka na poculicama – ogavljljima udatih žena – iz okolice Ludbrega. Zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa *Čipka u kulturi tekstila i odijevanja*, Lepoglava, 2003.